

Гордана Р. ШТРБАЦ*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 07. 11. 2016.
Прихваћен: 10. 02. 2017.

ГРАДУЕЛНОСТ У КВАЛИФИКАЦИЈИ ЧОВЕКА (НА ПРИМЕРУ ПРИДЕВА СА ЗНАЧЕЊЕМ ФИЗИЧКИХ ОСОБИНА)**

У раду се испитују придеви који се употребљавају у физичкој квалификацији човека, какви су *висок*, *низак*, *дебео*, *мршав* и сл., те њихови деривати: *пренизак*, *онизак*, *понизак*, *овисок*, *повисок* итд., како би се установили основни принципи успостављања градуелности на плану творбе речи. Како показују резултати истраживања, посматрани феномен остварује се на два начина: 1. у виду ступњевитог низања различитих вредности ка позитивним и негативним половима; 2. као континуирано распоређивање различитих степена вредности, без могућности кретања у супротним правцима. Градирање изостаје код придева у чијем је семантичком садржају већ присутна сема која указује на степен испољавања датог својства.

Кључне речи: придеви, физичке особине људи, градуелност

1. Градуелност се остварује у оквиру квалификативности као посебне семантичке категорије која у најопштијем смислу подразумева издвајање особине инхерентне одређеном појму. Као централни појам овог истраживања постављен је човек, описан с аспекта телесних својстава одговарајућим придевским лексемама и њиховим дериватима. Главни предмет, дакле, јесу придеви попут: *висок*, *низак*, *мршав* и сл., те њихови деривати: *пренизак*, *онизак*, *онижи*, *понизак*, *овисок*, *повисок*, *овиши*, *повиши*, *превисок* и сл., који откривају основне механизме концептуализације физичких својстава, манифестоване у првом реду преко њихове способности градирања. У фокусу су, пре свега, низови који показују не само могућност испољавања особине у позитивним и негативним вредностима него и испољавање датих вредности у одређеном степену. Насупрот њима стоје јединице *здепаст*, *клемпав*, *грбав*,

* strbacsn@eunet.rs

** Истраживање је рађено у оквиру пројекта *Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања* (бр. 178004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

пегав, кракат, ушат и сл., којима због творбено-семантичких и других обележја није својствено степеновање.

Како би се приказали основни принципи остваривања градуелности на плану творбе речи у домену физичке квалификације човека, за ово истраживање ексцерпирано је из шестотомног *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске и обрађено око 240 придевских лексема са значењем физичких особина људи.

2. Према психолошком одређењу, телесне карактеристике чине морфолошке и физиолошке особине тела, моторне и сензорне способности (Рот 1977: 80–83), као и вештине (Печјак 1981: 275). Придеви који означавају физичке особине људи засновани су на нашим запажањима о подударности или разликовању описиване особе у односу на прототип (Драгићевић 2001: 170–171), а важну улогу у процесу именовања човека према физичком изгледу имају *лепо* и *ружно* као две основне естетске категорије (Штасни 2013: 114).

Могућност испољавања особине уопште у различитом степену у лингвистици се разматра у оквиру градуелности, категорије степена или фазичности. У ширем смислу градуелност треба схватити као општи принцип категоризовања стварности (в. Радовановић 2015: 29),¹ док је у ужем смислу она одређена као нунумеричко квантификовање особине, засновано на експлицитном или имплицитном поређењу с објектом који има функцију полазне вредности на једноставној скали, где се још налазе степени мањег, већег и потпуног, односно максималног одклона од полазне вредности (Пипер 2005: 847). У разматрању проблема градуелности применљива је теорија семантичких локализација, нарочито разумевање степеновања преко метафоре скале на којој се локализује интензитет неког квалитета (Пипер 2002б, 2005; в. такође: Крофт/Круз 2012: 169). Та локализација интензитета остварује се утврђивањем односа између објекта градуелне локализације, тј. онога што се пореди, и градуелног локализатора, тј. параметра у односу на који се врши поређење.² Творбена и лексичка градуелност, која се прати у овом истраживању, припада нормативном (узуелном, имплицитном, апсолутном) степеновању, у којем је градуелни локализатор норма као уобичајени или прописани степен испољавања особине (Пипер 2002б: 63; Пипер 2005: 850).

3. Придеви из лексичко-семантичке групе речи са значењем физичких особина понашају се различито у погледу градуелности, што је условљено природом денотата, творбено-семантичким карактеристикама речи, али у првом реду, начином на који говорници српског језика поимају особине из домена телесног. Начелно се могу издвојити две групе придева: они са могућношћу градирања и они који је не поседују.

3.1. Физичка својства са могућношћу градирања поимају се на два начина: 1. као ступњевито распоређивање различитих вредности својства ка суп-

¹ Овај образац својствен је бројним областима (Пипер 2002а: 133–134) и заступљен у учењима разних лингвистичких струја и дисциплина. Детаљније о овоме в. Радовановић 2007а, 2007б, 2007в, 2009 и 2015.

² О теорији семантичких локализација у функцији испитивања градуелности в., на пример: Пипер 2002б, 2005, као и Николић 2014.

ротним, тј. позитивним и негативним половима који одражавају максималну или минималну заступљеност; 2. као једносмерно континуирано низање различитих степена изражености својства, без могућности кретања у супротном правцу. У првом случају као резултат амбивалентности настају разне врсте антонимијских релација међу придевима који вербализују степене дате особине,³ док у другом случају антонимија изостаје.

3.1.1. Својства која испољавају способност градуелног низања ка супротним половима максималних односно минималних вредности тичу се:

а. боје тена: *блед* (*преблед*, *бледикав*, *бледичав*, *бледицаст*, *бледуњав*, *блеђан*, *блеђан*, *поблед*, *проблед*) – *румен* (*руменкаст*, *прерумен*);

б. величине тела и висине: *мали/невелик* (*премајушан*, *премален*, *помали*, *помален*, *омален*, *омањи*, *помањи*, *мајушан*,⁴ *омалешан*, *омален*) – *велик/немален/немали* (*великачак*, *повелик*, *овећи*, *повећи*, *превелик*), *низак/невисок* (*пренизак*, *онизак*, *онижи*, *понизак*) – *висок* (*овисок*, *повисок*, *повиши*, *превисок*), *ситан* (*преситан*, *оситан*, *поситан*, *сићушан*) – *крупан* (*окрупан*, *покрупан*, *прекрупан*);

в. дебљине и складности појединих делова тела: *мршав* (*премршав*, *омршав*, *помршав*, *мршуљав*), *танак* (*претанак*, *танан*, *танушан*, *танахан*, *отанак*, *потанак*, *потањи*), *витак* (*превитак*, *виткаст*), *сув* (*осув*, *просув*, *сувољав*) – *дебео* (*дебељкав*, *дебељкаст*, *дебељушан*, *дебељушаст*, *дебељушаст*, *дебељаст*, *одебео*, *подебео*, *одебљи*, *предебео*), *пун* (*опун*, *опуначак*, *пуна*, *пунахан*, *пуначак*, *пуначан*, *пунашан*), *лак* (*прелак*, *олак*, *полакиши*, *лазан*, *лагачак*⁵) – *тежак* (*отежак*, *потежак*, *отежи*, *претежак*), *узак*, *узан* (*преузак*, *поузак*, *узахан*, *узацак*, *узачак*) – *широк* (*неширо*, *оширок*, *поширок*, *преширок*);

г. снаге: *слаб/нејак* (*преслаб*, *пренејак*, *слабишан*,⁶ *ослаб*, *послаб*, *понејак*, *нејачак*) – *јак* (*ојак*, *појачи*, *прејак*);

д. старосне доби: *млад* (*премлад*, *омлађи*, *помлађи*, *млађан*, *млађанхан*, *младушан*) – *стар/матор* (*остар*, *постарији*, *постар*, *престар*);

ђ. лепоте: *ружан* (*ружњикав*) – *леп* (*лепушаст*, *лепушаст*, *полеп*, *прелеп*);

е. брзине обављања механичких радњи: *спор* (*поспор*), *тром* (*претром*) – *брз* (*пребрз*), *хитар* (*прехитар*).

Наведена својства концептуализују се помоћу метафоре скале, у чијем се централном делу налази уобичајени степен испољености неке особине који би се могао означити као прототипичан (Драгићевић 2001: 181) или нулти иако није лексикализован (Драгићевић 2001: 182; Турк 2004: 92; Штасни 2009: 143). Лево и десно од њега распоређује се пун степен заступљености особине. То је први степен имплицитног поређења (Драгићевић 2001: 181), који се одмерава према прототипу, а сам служи као полазна тачка (нормативни екватив) за одређивање осталих видова испољавања неког својства: вредности вишег интензитета, тј. јаког компаратива или интензива, нижег степена интензитета, тј. слабог компаратива или деинтензива, као и заступљености

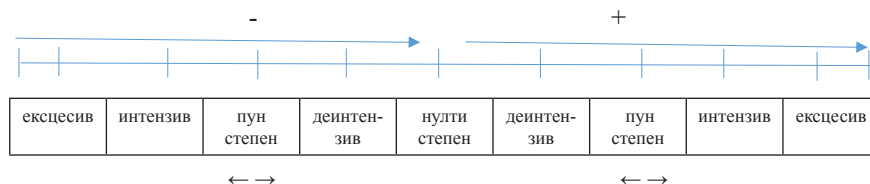
³ То су градабилни или степеновани антоними (Гортан-Премк 2004: 147). Антонимија је одлика оних придева са значењем људских особина које поседују сви. У исто време ови придеви понашају се и као степеновани и као нестепеновани антоними (Драгићевић 2001: 183).

⁴ Постоји читав низ придевских речи овог типа са суфиксима из исте творбено-семантичке категорије и извесним модификацијама гласовне структуре основе: *малахан*, *малацак*, *малачак*, *малашан*, *маецак*, *маечак*, *малецак*, *малецан*, *мајечак*, *малечак*, *малешан*, *мањешан*, *мајуцан*, *малушан*.

⁵ Истог су творбено-семантичког типа придеви: *лагацак*, *лагашан*, *лагашак*, *лагушан*.

⁶ И овде се може говорити о некој врсти творбених дублета: *слабишак*, *слабачак*, *слабахан*, *слабушав*, *слабушан*.

особине у мери која превазилази могућност, потребу или се сматра претераном, тј. ексцесива (в. Пипер 2005: 850). На скали градуелности, представљеној на слици, лево од нулте тачке распоређују се низови негативне заступљености својства, док су десно од ње смештене позитивне вредности тако да степеновање испољава извесну симетричност јер се у оба случаја јављају градуелне вредности идентичне у квалитативном и квантификативном погледу.⁷

У вези с оваквим приказом градуелности најважније је питање расподељивања придевских јединица на датој скали према вредностима различитог степена испољавања особине коју вербализују. Пун степен заступљености особине лексикализован је основним облицима придева (нпр. *висок*, *низак*, *мршав*, *дебео* итд.). Сасвим је сигурно да као типично средство за исказивање јаке ексцесивности функционишу творбене јединице с префиксом *пре-*, које заузимају крајње тачке на скали градуелности јер исказују претераност, прекомерност испољавања физичког својства, у мери која превазилази оно што се сматра потребним и довољним, на шта упућује одговарајућа интензификациона сема 'одвећ, сувише, превише' у њиховом семантичком садржају: *преблед*, *преспор*, *пребрз*, *премален*, *превелик*, *предедео*, *престар* и сл.⁸ Због присуства семе прекорачења потребе, које се сматра неуобичајеним, непожељним или непотребним, наведени примери су уједно и модални.⁹ Највећи проблем, међутим, представљају категорије интензива и деинтензива, које се вербализују различитим суфиксалним и префиксалним твореницама, често с нејасним и дифузним значењима, што изазива недоследност у лексикографској обради и недоумице код самих говорника.

Творенице с префиксима *о-* и *по-*, често прикљученим компаративној основи: *омали*, *помали*, *омањи*, *помањи*, *овећи*, *повелик*, *повећи*, *оситан*, *поситан*, *окрупан*, *покрупан*, *онизак*, *онижи*, *понижи*, итд. у РМС углавном имају уједначене лексикографске дефиниције с квантификатором 'прилично, доста' као обавезним елементом, уп. нпр. *онижи* и *онизак* 'прилично, доста низак' (РМС), *повиши* и *повисок* 'подоста, прилично висок'

⁷ У литератури се наводи да на скали градуелности не морају све вредности бити доследно остварене (Пипер 2005: 847), што је случај и у овом истраживању.

⁸ Ређи су случајеви префиксала с елативном вредношћу: *прелеп* 'врло леп, прекрасан' (РМС), као и примери у којима се ексцесивност исказује лексички, а не творбено: *гадан* 'који изазива гађење, одвратност, одвратан, одуран; одвећ ружан' и *ограман* 'врло велик, претерано велик' (РМС). Детаљније о семантичком нијансирању придева с префиксом *пре-*, в. Стијовић 1983: 102–107.

⁹ У терминологији теорије семантичких локализација ексцесивност представља „вербализовани степен одступања од испољености неког својства, који се одређује спољашњим делом границе локализатора у датом односу градуелне локализације” (Пипер 2005: 866). Више о ексцесивности у словенским језицима – в. Пипер 2003.

(РМС), *помален* 'доста, прилично мален' (РМС), *оситан* и *поситан* 'доста, прилично ситан' итд. Овакав лексикографски приступ наводи на закључак да се побројаним префиксалима указује на степен особине виши од оног који је изражен основним обликом, због чега се наведене јединице могу разумети као средства за обележавање интензива. Дакле, на скали градуелности ове јединице би се нашле иза придева којим се денотира особина изражена у пуној мери. Међутим, према тумачењима у дериватолошкој литератури, наведени деривати су нека врста деинтензива због присуства префикса *по-* и *о-*, који уносе нијансу атенуираности у семантику основног облика придева (Клајн 2002: 217), тако да би префиксал *одебео* требало разумети као 'прилично, доста дебео, али не и потпуно дебео' (Казимировић 1988–1990: 155), док би придеви *повелик* и *повећи* указивали на својство мањег интензитета од оног које је исказано формом *велик*: „(н)овелик и (н)овећи су мањи од велик” (СТИЈОВИЋ 1996: 108). При томе, префиксали с компаративном основом нису резултат граматичке флексије, већ творбе речи (СТИЈОВИЋ 1983: 110) па би их требало сматрати засебним лексемама и као такве обрађивати у речницима. У том случају рангирање „ових придева по степену ублажености особине од најмањег ка највећем било би: (н)овећи → (н)овелик → велик” (СТИЈОВИЋ 1996: 108).

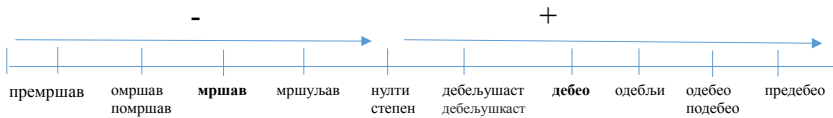
Уколико би се прихватила идеја да су творенице с префиксима *по-* и *о-* нека врста деинтензива, дакле, да се њима исказује степен особине мањи од оног који је изражен основним обликом придева, намеће се питање какав је њихов семантички однос према одређеним суфиксалним дериватима, прецизније какав је однос облика *ослаб*, *послаб* према *слабачак*, *слабашиан*, *слабушан*, затим *повелик* према *великачак*, *полеп* према *лепушкаст*. Према РМС, образовања *слабачак*, *слабашиан*, *слабушан* тумаче се као 'доста слаб, нејак, немоћан' слично придевима *ослаб* 'прилично, доста слаб, слабачак, слабашиан' и *послаб* 'доста, прилично слаб'; такође, придеву *великачак* приписује се следећа лексикографска дефиниција 'доста велик, повелик', слично придеву *повелик* са значењем 'прилично велик'; суфиксална јединица *лепушкаст* има значење 'прилично леп, згодан', слично облику *полеп* 'доста леп'.¹⁰ Све ово намеће закључак да се, без обзира на различит тип творбе, ради о јединицама које припадају истој семантичкој категорији. Недоследности овог типа настају највероватније услед могућности двоструке интерпретације префиксала: „'Подебео' се каже и за човека 'који јесте стварно дебео, иако не до границе иза које би настала претерана дебљина; требало би да буде мало мршавији' – а истовремено се каже и за онога 'који се већ мало нагојио, дебелуца, али се још не може говорити о правој дебљини' [...] У истом исказу може се, дакле, садржати и то да је дебљина премашила толерантан просек па је таква оцена неповољна, али и то да није домашена граница иза које би почињала нетолеранција па у том смислу оцена није неповољна” (Грицкат 1995: 20).

¹⁰ Семантичко преплитање суфиксалних и префиксалних деривата илуструје придев *дебелџаст*. Његово значење описано је у речнику на следећи начин: 'који је одебео, дебелџаст', при чему су придевима из лексикографске дефиниције дају следећа одређења – *одебео* 'прилично дебео, подгојен' и *дебелџаст* 'дем. од дебелџаст, понешто дебео'.

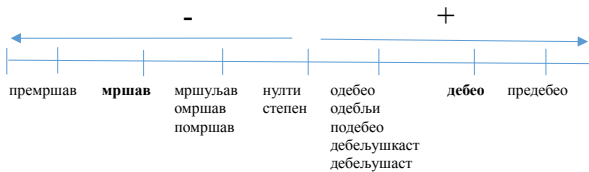
Посебан проблем код суфиксалних твореница настаје услед неуједначеног поимања деминутивности. Уколико се деминутивност код придева схвата као умањен степен интензитета испољавања неког својства, тј. као степен интензитета нижи од оног који је исказан основним обликом, онда се помоћу наведене категорије могу дефинисати само деривати *бледуњав*, *бледикав*, *бледичав*, *бледичаст*, *руменкаст*, *дебелушкаст* и сл., а питање је да ли се исти поступак може применити и у следећим случајевима: *танушан*, *сићушан*, *младушан*, *мајушан* итд. У РМС придеви *танаџак*, *таначак*, *танашан*, *танушан* и *тањушан*, затим *младушан*, *малаџак*, *малачак*, *малашан* и сл. одређени су као деминутиви и хипокористици основних облика: *танак*, *млад*, *мали* итд., док су облици *сићушан*, *пунан*, *пунахан*, *пуначак*, *пуначан*, *пунашан*, *лаган*, *лагаџак*, *лагачак*, *лагашак*, *лагашан*, *лагушан*, *узахан*, *узачак*, *узачак* описани само као деминутиви. Овакав приступ сугерише да се побројаним дериватима вербализује својство заступљено у мери мањој од оног које исказује основни облик придева. Међутим, тумачења у литератури указују на другачији правац размишљања па И. Грицкат наводи: „деминутивност [...] је, дакако, слабљење интензитета неке особине, а затим својеврсна хипокористичност, природни пратилац деминуције. Она није изгубљена ни у нашем језику: *малеџки* је и 'још мањи од малог' (истакла – Г. Ш.), и 'драг, сладак, због своје маленкости'” (Грицкат 1995: 11). На основу лексикографске обраде и теоријског тумачења, остаје, дакле, нејасно у каквом су семантичком односу наведена суфиксална образовања према основним облицима придева, односно да ли је *сићушан* човек крупнији од *ситног*, па дати дериват треба посматрати као деинтензив или је пак *сићушан* човек мањи од *ситног*, те га треба сврстати у групу интензива.

У зависности од приступа посматраним јединицама и њиховог расподељивања на скали градуелности, може се конструисати неколико различитих типова ове скале:

Ia

Iб

Iв

Па

Пб

Пв

3.1.2. Једносмерно градирање особине, без могућности њеног амбивалентног испољавања, у виду опречних вредности (позитивног и негативног пара, као у примеру *ситан–крупан*), својствено је придевима који се тичу индивидуалних телесних појединости као што су боја косе (*плав, риђ, црн, сед*), изглед одређених делова тела (*чунав*) или недостаци у виду одсуства појединих психофизиолошких функција (*глув*). Степеновање датог својства, с једне стране, подразумева издвајање вредности нижих од оних исказаних основним обликом придева, што се постиже одговарајућим творбеним средствима – суфиксима (*плавкаст, плавушав, плавушаст, плавушкаст, риђаст, црнкаст*) и префиксима (*наглув, суглув, просед, нацрн*). Ређи су примери јачег степена испољености особине, вербализованих префиксалом ексцесивног типа – *прецрн* 'одвећ, необично црн'. И овде се могу запазити недоумице у погледу редоследа низања различитих степена особине, изазване недоследношћу у лексикографској пракси, али овог пута када је реч о префиксалним образовањима. Наиме, у опису значења придева *приглув* у РМС употребљена су средства опречне семантике: квантификативни прилог са значењем појачаног степена испољености појма и префиксал са значењем умањеног степена изражености особине:

приглув $\left\{ \begin{array}{l} \text{подоста, прилично глув} \\ \text{наглув} \rightarrow \text{'који не чује сасвим добро, који има оштећен слух, помало глув'} \end{array} \right.$

Пример овог типа није само показатељ дифузности појединих творбе-но-семантичких категорија већ сугерише и параметре који регулишу способност степенованог испољавања одређених особина. Наиме, у литератури је познато да градуелности подлежу придеви са значењем особине која се остварује у различитим квантификативним вредностима, док ова способност изостаје у случајевима када се указује на потпуно одсуство или присуство неког својства. Упркос овом општем начелу, у језику ипак постоје случајеви одступања, када се два концептуално блиска придева понашају различито. Тако према придеву *глув* постоје образовања која одражавају његову градуелност – *наглув*, *приглув*, док придевска лексема *слеп* не располаже таквим дериватима. Различити облици њиховог понашања условљени су у првом реду семантичким потенцијалом: придев *слеп* у својој примарној реализацији подразумева потпуно одсуство визуелне способности, а насупротив њему лексема *глув* истовремено укључује двоструки семантички садржај – 'који је лишен слуха, који ништа не чује; који не чује добро'. Индуктор градуелности управо је друга компонента значења, која указује на ослабљену аудитивну способност. Како семантичке околности утичу на могућност испољавања градуелности код придева са значењем физичких особина људи, показаће даље излагање.

3.2. Градирање изостаје код придева специфичне семантике, у којој је садржан податак о степену заступљености својства, нарочито код оних чије је значење резултат особених творбених околности под којима су настали. У првом реду мисли се на лексеме којима се, као што је речено, региструје потпуно присуство или одсуство неког својства односно способности, тј. пун степен њихове испољености: *болестан*, *здрав*, *нем*, *слеп* и сл. Затим су ту јединице које функционишу као лексичка средства вербализације степена сигнализираним квантификатором или квалификатором у њиховом семантичком садржају, нпр. *болешљив* 'који често болова, који је слабог здравља'. Њима су блиски случајеви који подразумевају квалификацију човека издвајањем неке карактеристичне телесне појединости, нпр. *трапав* 'који неспретно, тремо хода; неспретан уопште'. И на крају, семантика са степеном изражености својства развија се под утицајем одговарајућег творбеног модела. Као резултат удруживања именичке основе са значењем дела тела и одговарајућег суфикса (*-ат*, *-ав*) настаје општи семантички садржај 'који има (истакнут) део тела денотиран творбеном основом': *бокат*, *брадат*, *бркат*, *бубуљичав*, *грбав*, *глават*, *зубат*, *кошчат*, *кракат*, *ушат*, *мишићав*, *ногат*, *носат*, *пегав*, *плећат*, *прсат* итд.

3.3. Како показује истраживање, градуелност се на плану творбе речи може сматрати својственом придевима у функцији квалификације човека у физичком погледу. Код наведене лексичко-семантичке групе речи посматрани феномен се остварује у виду једносмерног или двосмерног континуалног низања позитивних односно негативних вредности различитог степена својства. Маркирање степена творбеним средствима регулисано је првенствено природом денотираног својства, семантиком придева, као и њиховим деривационим карактеристикама. У оваквој врсти степеновања посебан про-

блем представља преплитање деинтензива и интензива. Недовољна истраженост прагматичке вредности датих јединица и недостатак теоријске разраде феномена градуелности код придева уопште утичу на појаву циркуларности у лексикографским дефиницијама и недоследну лексикографску обраду побројаних деривата, што отежава њихово правилно разумевање. Може се рећи да највеће потешкоће изазива само поимање категорије деминутивности код придева, као и њено преплитање са хипокористичношћу, па би решавање проблема свакако морало ићи у наведеном правцу, што би имало за последицу преосмишљавање појединих лексикографских решења. На пример, деривате као што су *слабашак*, *младушан*, *сићушан*, *малачак*, *пуначак*, *лагачак*, *млаћан*, *блећан* и сл. требало би схватати као интензиве, при чему у њиховом семантичком садржају квантификациону компоненту са значењем израженог интензитета потискује хипокористична, којом се, упркос денотативним вредностима лексема, исказује позитиван однос говорника не само према носиоцу особине већ и према самој особини, тако да би наведене јединице ипак требало посматрати као експресивна језичка средства особене употребе. Изостајање градуелности код придева са значењем физичких карактеристика људи последица је њихових семантичко-творбених обележја, тј. присуства квантификативне компоненте у њиховом семантичком садржају, која је често резултат стварања деривата по одређеном творбеном обрасцу.

ИЗВОР

РМС: Речник српскохрватскога књижевног језика I–VI, Нови Сад (Загреб): Матица српска (Матица хрватска), 1967–1976.

ЛИТЕРАТУРА

- Гортан-Премк 2004:** Д. Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Грицкат 1995:** И. Грицкат, „О неким особеностима деминуције”, *Јужнословенски филолог*, LI, 1–30.
- Драгићевић 2001:** Р. Драгићевић, *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику. Творбена и семантичка анализа*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Казимировић 1988–1990:** Б. Казимировић, „Префиксални образац творбе српскохрватских придева и прилога”, *Прилози проучавању језика*, 24–26, Нови Сад, 145–159.
- Клајн 2002:** И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику I. Слагање и префиксација*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска.

- Крофт/Круз 2012:** W. Croft, D. A. Cruse, *Cognitive Linguistics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Николић 2014:** М. Николић, *Категорија степена у српском језику: сложена реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Печјак 1981:** V. Pečjak, *Psihologija saznavanja*, Sarajevo: „Svjetlost” – OUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Пипер 2002а:** П. Пипер, „О принципу градуелности у лексикографском опису”, у: *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Нови Сад: Матица српска – Београд: Институт за српски језик САНУ, 133–139.
- Пипер 2002б:** П. Пипер, „Степеновање у граматичици и речнику (у српском и другим словенским језицима)”, *Зборник Матице српске за славистику*, 61, 59–78.
- Пипер 2003:** П. Предраг, „О ексцесивности у словенским језицима”, *Зборник Матице српске за славистику*, 63, 159–176.
- Пипер 2005:** П. Пипер, „Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика”, у: П. Пипер и др., *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*, Нови Сад: Матица српска – Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, 575–982.
- Радовановић 2007а:** М. Радовановић, „Преглед основних питања везаних за појам градуелности у лингвистици”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 50, 747–757.
- Радовановић 2007б:** М. Радовановић, „Појам градуелности у лингвистици, логици и науци уопште”, *Зборник Матице српске за славистику*, 73–74, 337–350.
- Радовановић 2007в:** М. Радовановић, „О појму градуелности у језику и лингвистици”, у: *Стари и нови списи: огледи о језику и уму*, Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижевна Зорана Стојановића, 176–199.
- Радовановић 2009:** М. Радовановић, *Увод у фази лингвистику*, Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижевна Зорана Стојановића.
- Радовановић 2015:** М. Радовановић, *Фази лингвистика*, Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижевна Зорана Стојановића.
- Рот 1977:** Н. Рот, *Психологија личности*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стијовић 1983:** Р. Стијовић, „Префиксација придева у српскохрватском књижевном језику”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXVI/1, 99–130.
- Стијовић 1996:** Р. Стијовић, „О компаративу придева с префиксима *о-* и *по-*”, *Наш језик*, XXXI/1–5, 106–109.
- Турк 2004:** М. Turk, „Neka odstupanja u antonimijskoj simetriji u hrvatskom jeziku”, *Fluminensia*, 16/1–2, Zagreb, 87–94.
- Штасни 2009:** Г. Штасни, „Номинација фази вредности између антонимских полова”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LII/2, 135–145.
- Штасни 2013:** Г. Штасни, *Речи о човеку*, Нови Сад: Филозофски факултет.

Gordana Štrbac

GRADIENCE IN QUALIFICATION OF HUMAN
(WITH EXAMPLES OF ADJECTIVES DENOTING PHYSICAL CHARACTERISTICS)

Summary

The paper deals with adjectives denoting physical characteristics, such as *visok*, *nizak*, *debeo*, *mršav* etc. and their derivatives: *ovisok*, *povisok*, *previsok* etc. in order to determine the principles of gradience in word formation. The analysis shows that gradience in qualification of human has two realizations: 1. it is realized as gradual distribution of values towards the opposite poles; 2. it is realized as one-way distribution towards the maximum values. Grading is not characteristic of adjectives which have a component of grade in their meaning.

Key words: adjectives, physical characteristics of human, gradience.